

แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา

The way to develop Campson Buddhist Development Centre
to be the Buddhist Training Institute.

สมหมาย ดุยอธรรมย์¹, พระสรวิชัย อภิพลโณ และพระนิคม ขมจิตโต
Sommai Doyodram, Phra Soravit Ahipanyo and Phra Nikom Kamajito
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University
(Corresponding Author)¹ Email: somboon1595@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา” นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา และศึกษาปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยแบบสอบถามแบบมีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ที่ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๓ กลุ่ม ๖๕ รูป/คน ประกอบด้วยผู้บริหารของมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๓ รูป/คน ผู้ให้การสนับสนุนอุปถัมภ์สถานที่ศูนย์พัฒนาศาสนา จำนวน ๑๗ รูป/คน และผู้ใช้บริการสถานที่ศูนย์พัฒนาศาสนา จำนวน ๓๕ รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความคิดเห็นควรมีแนวทางหรือกระบวนการในการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาเพราะรากฐานความเป็นของศูนย์ฯ ถูกจัดตั้งขึ้นด้วยผู้ก่อตั้งที่มีความมุ่งมั่นเพื่อพัฒนาศูนย์ดังกล่าวให้เป็นศูนย์เพื่อการฝึกอบรมพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในส่วนของภาคปฏิบัติวิปัสสนา ดังนั้นการดำรงไว้ซึ่งอุดมการณ์ และความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้ก่อตั้งศูนย์ฯ (อาจารย์พร รัตนสุวรรณ) จึงเป็นเสมือนแนวทางและแรงผลักดันให้ผู้เข้ามาปฏิบัติได้มุ่งมั่นในการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นและดำเนินรอยตามพระศาสดาต่อไป สำหรับแนวทางการบริหารจัดการการพัฒนาศูนย์ฯพบว่า การบริหารจัดการศูนย์ฯ ในปัจจุบันแม้จะมีศักยภาพในการพัฒนาโดยตัวของศูนย์ฯ แต่ยังต้องการการหนุนเสริมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงการหนุนเสริมและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาจากผู้เชี่ยวชาญ เจ้าคณะผู้ปกครองในพื้นที่รวมถึงหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องด้วยพื้นที่ดังกล่าวมีจุดแข็งที่สำคัญคือมีธรรมชาติสิ่งแวดล้อมดีเป็นสถานที่ที่สงบเงียบ เหมาะแก่การฝึกอบรมและปฏิบัติธรรมที่มีบรรยากาศเย็นสบายตลอดทั้งปีถือเป็นสถานที่ที่เป็นธรรมชาติเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมของนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อย่างไรก็ตามมีข้อจำกัดหลายประการไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับสถาน

ที่ซึ่งมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการดูแลพัฒนาพื้นที่ที่กว้างขวางซึ่งหากมีการบริหารจัดการ การ
หนุนเสริมที่ดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องย่อมสังเกตเห็นได้ว่าศูนย์ฯ ดังกล่าวจะเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพ
ในการเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อหนุนเสริมการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ
ข้อเสนอแนะ สำหรับข้อเสนอแนะการวิจัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวเห็นว่าควรมีการ
เพิ่มเจ้าหน้าที่บุคลากร พระวิปัสสนาจารย์ งบประมาณสนับสนุน การจัดทำแผนงานการพัฒนา
ศูนย์ฯ ที่มีชัดเจนและเป็นรูปธรรม ด้านข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบ
เทียบถึงแนวทางในการพัฒนาศูนย์ฯ ในลักษณะดังกล่าวถึงรูปแบบการบริหารจัดการ การ
จัดการหลักสูตรในการฝึกอบรม การดึงการหนุนเสริมการพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร
จะมีลักษณะอย่างไร อะไรคือปัญหา อะไรคืออุปสรรคที่แท้จริงของการพัฒนา การบริหารจัดการ
การศูนย์ฯ ทั้งในและต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและการบริหารส่วนต่อไป

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, ศูนย์ฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา

Abstract

The research's title "The way to develop Campson Buddhist Development Centre to be the Buddhist Training Institute" is aimed to present the way to upgrade the religious Developmental Center to be Buddhist Training Center and study the problems and obstacles in the development of Religious Developmental Center of Campson to be Buddhist Training Center by using the pattern of Qualitative Research and making the data-collection with In-depth Interview with the constructive questionnaire of key informants from the specific selection for 3 groups of 66 persons comprised of 13 who are the University's administrators, the 18 who are the supporters of the center and 35 persons who are the service-receivers of the center.

The result is found that the key informants have the idea to promote the way or the movement in the development of Religious Developmental Center to be the Buddhist training center because the fundamental background of the center is established by the founder who intend to upgrade the center to be the training center in Buddhism especially in the function of Vipassana Meditation. Then, the way to preserve the ideal and intention of the founder of the center (Ajarn Porn Rattanasuwan) can be compared as the ways and driving force to make the persons who come to practice the meditation for salvation and follow the footprint of the Buddha. For the way of the administration and the management of the center is found that the management of the center now is depending of self-potential of the center but it is still necessary to ask for the support from MCU

in enhance and encouragement for the participation in development from the experts, the governor monks in local area and the office of local governmental administrative institutes because the area has strong-point in natural environment of good place, comfortable for the training and meditation in the cool and comfortable weather all the year in the matter of natural place for practice meditation of the students of MCU. However, it has some limitations such as in the matter of not many personal officers who take care the center in large area, but if the center has the good administration and support the encouragement from various concerned institutes it is sure that enough for the that the center can be the potential area of the benefit to support the Buddhist meditation.

Suggestion for the research to develop the area is found that it should enhance the personal officers, meditation-instructors, budgets, center's developmental plan in clear and objective form. For the suggestion in next research, it should be the comparative study to the way of the development of the center in such pattern concerned to the administrative forms, the management of the training's curriculum, the drag of the support from the concerned institutes in what aspects, what is its problems? What is its real obstacles of the center's development both in and up-country set them as the way to develop and administrate the center in the future.

Key words : Buddhist Development Centre, Buddhist Training Institute.

บทนำ

มนุษย์มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปตามยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงชีวิตของมนุษย์มีสาเหตุมาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก โดยเฉพาะความเจริญด้านวัตถุทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกประทับใจในการดำเนินชีวิต ขาดสติ ขาดการดูแลใส่ใจสุขภาพจิตน้อยกว่าการดูแลสุขภาพร่างกาย การพัฒนาจิตที่ดีให้เกิดผลสัมฤทธิ์จำเป็นต้องอาศัยองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งเรียนรู้มีสถานที่สำหรับใช้ฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตเป็นทางหนึ่งสำหรับการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นการพัฒนาแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ การพัฒนาคน ซึ่งศัพท์ทางพระเรียกว่า ภาวนา หรือ การศึกษา ส่วนการพัฒนาอย่างอื่น เช่น การสร้างถนน หรือการสร้างอ่างเก็บกักน้ำ ซึ่งเป็นการพัฒนาทางวัตถุทำให้มีการเจริญเติบโตขึ้นทางวัตถุ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ๒๕๔๒, หน้า ๒๒)

ดังนั้น การพัฒนามนุษย์ จึงต้องเรียนรู้ เสริมสร้างประสบการณ์ทั้งภาคปฏิบัติและเป็นแหล่งสร้างเสริมความรู้ ความคิด วิทยาการและประสบการณ์การเรียนรู้แบบซึมซับ ซึ่งเน้นการเรียนรู้ความจริงของชีวิตและสิ่งแวดล้อมว่ามีคุณค่า ทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์กับ

ธรรมชาติ ได้เผชิญสถานการณ์และปัญหา ได้ฝึกทักษะการคิดและการปฏิบัติ จนสามารถแก้ปัญหาได้ (ทีศนา แคมณีและคณะ, ๒๕๔๕, หน้า ๑๗๙)

ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งห่างจากกรุงเทพมหานครถึงแคมป์สน ที่หลักกิโลเมตร ๔๑๒ บนเส้นทางพิษณุโลก-หล่มสัก เป็นที่ราชพัสดุ กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง หมู่ที่ ๔ บ้านแคมป์สน ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ซึ่งเป็นอาจารย์บรรยายวิชาธรรมประยุกต์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในสมัยนั้น (สำนักค้นคว้าทางวิญญาณ, ๒๕๑๘, หน้า ๑๑- ๑๒)

ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน เป็นหน่วยงานสังกัดส่วนงานธรรมนิเทศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้า วิจัย ฝึกอบรมและปฏิบัติธรรมสำหรับนิสิตนักศึกษา นักเรียน เยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป มีการส่งเสริมการปลูกป่าและพัฒนาอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สมหมาย ดุยอธรรมย์, ๒๕๕๖, หน้า ๑ - ๑๐)

อาจารย์พร รัตนสุวรรณ เป็นผู้คิดริเริ่มก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนขึ้น เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ณ ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อให้เป็นศูนย์การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เดิมศูนย์ฯ มีพื้นที่ประมาณ ๒๐๒๙ ไร่ แต่ปัจจุบันมีพื้นที่เหลืออยู่ประมาณ ๙๘๔ ไร่ อาจารย์พร ได้มอบศูนย์พัฒนาศาสนาแห่งนี้ให้เป็นสมบัติของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ ในวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ให้เป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ เข้ามากำกับดูแลและพัฒนาให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับนิสิตศึกษานักเรียน เจ้าหน้าที่คณาจารย์ของมหาวิทยาลัย ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปเข้ามาฝึกอบรมและปฏิบัติธรรม (ฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓, หน้า ๒๖)

การดำเนินการสร้างศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เริ่มจากพึ่งตนเองก่อน แล้วพัฒนาไปสู่การรวมกลุ่มพึ่งพาอาศัยกัน และสร้างเครือข่ายการพัฒนาเชื่อมโยงสู่ภายนอก เพื่อความอยู่ดีมีสุข (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔, หน้า ๓๕) โดยให้เป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าวิจัยและการปฏิบัติธรรม ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาขึ้น จึงได้ดำเนินการสร้างป่าอนุรักษ์ป่าฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างที่พักของคฤหัสถ์และกุฏิสำหรับพระสงฆ์ ที่เข้ามาฝึกอบรมปฏิบัติธรรม เพราะสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่เงียบสงบ ห่างไกลจากชุมชน สบายด้วยบรรยากาศที่ร่มรื่นมีป่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์มีขุนเขาเรียงรายรอบๆ พื้นที่ของศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนเหมาะแก่การศึกษาค้นคว้าวิจัยฝึกอบรมและการปฏิบัติธรรม

เทคนิคการฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้ให้การฝึกอบรม และเทคนิคการฝึกอบรม ที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทั้งนี้ จากเทคนิคดังกล่าวสามารถกำหนดใช้วิธีการฝึกอบรม ซึ่งแบ่งตามวิธีการฝึกอบรมได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ วิธีเกี่ยวกับการบอก วิธีเกี่ยวกับการแสดงและวิธีเกี่ยวกับการกระทำของโรงเรียนไม่ตี ทุกคนก็จะมีแต่ความระทมทุกข์ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๕, หน้า ๖๘) สำหรับกลุ่มประชาชนทั่วไปฝึกอบรมด้านวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา การดำเนินชีวิตตามหลักธรรม เช่น การบรรพชา

อุปสมบท การพึ่งเทศน์ การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันสำคัญต่าง ๆ ตามประเพณี ส่วนกลุ่มโรงเรียน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เข้าค่ายปฏิบัติธรรม การฝึกอบรม โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ที่มีความสำคัญต่อผู้ฝึกอบรมที่จะได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ได้ฝึกปฏิบัติ ความรู้และสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นผู้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน อย่างต่อเนื่อง (กึ่งแก้ว อารีรักษ์และคณะ, ๒๕๔๘, หน้า ๑๑๘)

เครื่องมือและวิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) จากบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งสร้างขึ้นโดยศึกษาจากเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อกำหนดกรอบให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ต้องการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา มีประเด็นในการสัมภาษณ์ ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปตามสถานภาพของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสำคัญจากประชากรกลุ่มเป้าหมายตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ขออนุญาตรับรองจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหาร คณาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยผู้อุปถัมภ์ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน และกลุ่มผู้มารับบริการใช้สถานที่ในการเข้าสัมภาษณ์

๒) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

๓) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดจำนวน ๖๕ ชุดด้วยตนเอง

๔) เมื่อได้รับคืนแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดตรวจสอบความสมบูรณ์แล้วจึงนำข้อมูลแยกหมวดหมู่แต่ละด้าน เพื่อวิเคราะห์ ประมวลผล และนำเสนอต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาจัดบันทึกในลักษณะการพรรณนาบรรยาย (Descriptive) เพื่อที่จะนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นวิธีการสรุปข้อมูลตามปรากฏการณ์ที่สัมผัสได้ หรือมองเห็น

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) ได้แก่การจำแนก

ข้อมูลแต่ละด้าน (Typological) ในการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีข้อมูลเชิงประจักษ์ของแนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา ๒ ด้าน คือ ด้านปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาและแนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา

๓) การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) จากบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการใช้สูตร คือ การหาค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) ด้วยแบบสอบถามแบบมีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ซึ่งแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑) ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนกลางและฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน ๒) ผู้ให้การสนับสนุนและผู้อุปถัมภ์ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ๓) ผู้เข้ารับบริการ นิสิต นักศึกษานักเรียน และประชาชนโดยทั่วไปทั้งส่วนงานของรัฐและของเอกชน รวมประชากร ทั้งหมด ๖๕ คนแล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยความเรียงและสรุปผลอภิปรายผลและการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปตามสถานภาพของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ ๒ แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ ปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๑๓ รูป/คนคือผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีสถานภาพเป็นบรรพชิต ๑๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๔.๖๑ มีสถานภาพเป็นคฤหัสถ์ ๒ ท่าน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓๘

กลุ่มผู้อุปถัมภ์และผู้ดูแลศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน จำนวน ๑๗ รูป/คน มีสถานภาพเป็นบรรพชิต ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘ มีสถานภาพเป็นคฤหัสถ์ ๑๖ ท่าน คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๑๑

กลุ่มผู้ใช้สถานที่ จำนวน ๓๕ รูป/คน มีสถานภาพเป็นบรรพชิต ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๔๒ มีสถานภาพเป็นคฤหัสถ์ ๓ ท่าน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๑

แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาพบว่า

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา ทุกท่านมีความคิดเห็นด้วยกับการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา เพราะได้ทราบเจตนารมณ์ของท่านอาจารย์พร รัตน์สุวรรณ ผู้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนเป็นอย่างดี โดยอาจารย์พร ต้องการให้สถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาให้แก่พระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไปได้เข้ามาใช้สถานที่ในการฝึกอบรมและพัฒนาจิตใจ

แนวทางการบริหารจัดการของฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สนการบริหารงานของศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนมีข้อจำกัดหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ที่จะต้องมาดูแลและพัฒนาพื้นที่ที่กว้างขวาง

ปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาพบว่า การพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนามีจุดเด่นหลายประการ คือเป็นสถานที่ที่อุดมสมบูรณ์ สบายเย็นเหมาะสมแก่การประพฤติวัตรปฏิบัติธรรม ที่พักพร้อมที่จะอยู่อาศัย สถานที่กว้างขวาง บรรยากาศเย็นสบายตลอดปี จุดด้อย คือ ปัญหาเรื่องบุคลากรและเจ้าหน้าที่ดูแลสถานที่ไม่เพียงพอ เมื่อเปรียบเทียบกับภาระหน้าที่การงานที่ต้องดูแลรับผิดชอบ อาทิ ระบบสาธารณูปโภค ที่ต้องการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาระบบไฟฟ้า น้ำประปา ถนน ป้ายบอกทาง รวมทั้งอาคารสถานที่ต่างๆ ถนนหนทางชำรุดควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขขึ้นมาใหม่

โอกาสในการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา มีโอกาสในการพัฒนามาก โดยใช้เป็นสถานที่รองรับการปฏิบัติธรรมของพระนิสิตประจำปี ใช้ฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ญาติธรรมทั้งหลายได้เข้ามาปฏิบัติธรรมเพิ่มมากขึ้น

ปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการของฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน คือขาดพระอาจารย์สอนวิปัสสนาที่อยู่ประจำ ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดบุคลากรเจ้าหน้าที่ประจำและพระอยู่จำพรรษายังมีจำนวนน้อย ขาดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย หรือ รปภ. ดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนใช้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาและสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับนิสิต นักศึกษา นักเรียน เยาวชน หน่วยงานรัฐ เอกชน และประชาชนโดยทั่วไปจะต้องมีการจัดระบบงานและการวางแผนงานอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน กล่าวคือ มีเจ้าหน้าที่บุคลากรประจำการ มีการเงินมาสนับสนุนและพัฒนาสาธารณูปโภค มหาวิทยาลัยควรพิจารณาแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เพิ่มเติมให้เหมาะสมเพียงพอกับงาน เพิ่มพระวิปัสสนาจารย์และพระวิทยากรฝึกอบรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการที่จะพัฒนาสถานที่ เพื่อที่จะทำให้ศูนย์เป็นแหล่งการเรียนรู้และฝึกอบรมพัฒนาจิตทางพระพุทธศาสนา ด้วยการสร้างอาคารเรือนพักสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมชาย-หญิงให้เพียงพอต่อการเข้ามาฝึกอบรมในแต่ละครั้งเมื่อจบหลักสูตร

การฝึกอบรมแล้วสามารถติดตามผลที่ได้รับเมื่อกลับไปแล้วหน่วยงาน รัฐ เอกชน นิสิต นักศึกษา นักเรียน เยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป ที่เข้ามาใช้สถานที่รับการฝึกอบรม ปฏิบัติธรรมแล้วสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้มากน้อยเพียงไร

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาของศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน เลขที่ ๒๐ หมู่ที่ ๔ บ้านแคมป์สน ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

๑. แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา จากการสัมภาษณ์บุคคลจำนวน ๓ กลุ่ม กลุ่มผู้บริหารจำนวน ๑๓ รูป/คน กลุ่มผู้อุปัชฌาย์จำนวน ๑๗ คน และกลุ่มใช้สถานที่ จำนวน ๓๕ รูป/คน ประเด็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา จากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง ๓ กลุ่ม กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มผู้อุปัชฌาย์ และกลุ่มผู้ใช้สถานที่ มีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา เพราะทุกคนได้รับรู้ถึงความมุ่งมั่นตั้งใจของอาจารย์พรผู้ที่ริเริ่มก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นอกจากพระนิสิตแล้วท่านอาจารย์พร รัตนสุวรรณยังต้องการให้ประชาชนทั่วไปได้มาใช้สถานที่ในการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมด้วย

๒. แนวทางการบริหารจัดการของฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาจากการสัมภาษณ์บุคคลจำนวน ๓ กลุ่ม กลุ่มผู้บริหารจำนวน ๑๓ รูป/คน กลุ่มผู้อุปัชฌาย์จำนวน ๑๗ คน และกลุ่มใช้สถานที่ จำนวน ๓๕ รูป/คน ในประเด็นแนวทางการบริหารจัดการของฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาหลายๆ ท่านได้อภิปรายว่า ควรมีผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยและมีคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด และผู้นำท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในการทำการพัฒนาศูนย์ฯ และให้ทุกคนมีส่วนเป็นผู้รับผิดชอบวางแผนต่อสถานที่ที่เป็นป่าธรรมชาตินี้ เพื่อให้การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ในการพัฒนาสถานที่ให้มีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงต่อไปในอนาคต

๓. จุดอ่อน จุดแข็ง จากการสัมภาษณ์บุคคลทั้ง ๓ กลุ่ม พบว่า ยังมีข้อจำกัดในการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา แต่เมื่อนำผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มต่างๆ มาวิเคราะห์จะพบประเด็นว่า จุดเด่นของศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนมีจุดเด่นหลายประการ คือ เป็นสถานที่ที่เป็นป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ สถานที่เงียบสงบเหมาะแก่การฝึกอบรมและการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรม มีที่พักอยู่อาศัย สถานที่กว้างขวาง บรรยากาศเย็นสบายดี ส่วน จุดด้อย คือ ขาดการทำงานเป็นระบบ ขาดบุคลากรเจ้าหน้าที่ดูแลสถานที่ที่มีจำนวนน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับภาระหน้าที่กับพื้นที่ที่จะต้องดูแลรับผิดชอบ ระบบสาธารณูปโภคควรมีการปรับปรุงแก้ไข ทั้งระบบไฟฟ้า ระบบน้ำประปา ถนน ป้ายบอกทาง รวมทั้งอาคาร

สถานที่ต่างๆ ก็จะต้องปรับปรุง เนื่องจากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้อยู่มีอายุใช้งานมานานแล้ว บางส่วนก็ชำรุด เสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา

๔. โอกาสในการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา จากการสัมภาษณ์บุคคลจำนวน ๓ กลุ่ม ในการอภิปรายกลุ่มแล้วมีประเด็นว่า โอกาสในการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนดีมาก เพราะสถานที่นี้เป็นหน่วยงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีพื้นที่กว้างขวาง มีป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นหน่วยงานในกำกับดูแลรับผิดชอบ ซึ่งสามารถจะพัฒนาให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

๕. ปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการของฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลจำนวน ๓ กลุ่ม มีการอภิปรายซึ่งสรุปประเด็นได้ว่า ขาดเจ้าหน้าที่ในการตัดสินใจ ขาดพระวิปัสสนาจารย์ ขาดบุคลากรที่เสียสละ ขาดปัจจัยสนับสนุน ขาดนิสิตหรือบัณฑิตอาสาเข้าร่วมทำกิจกรรมกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ในการพัฒนาสถานที่ของศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้สมบูรณ์

๖. ข้อเสนอแนะให้มีการจัดเป็นสถานที่ฝึกอบรม ควรมีการพัฒนาหลักสูตรเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง มีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน ควรแยกประเภทผู้ที่เข้ามาใช้สถานที่ในการฝึกอบรม มีงบประมาณที่สนับสนุนทุกครั้งที่มีการจัดฝึกอบรม มีแผนการพัฒนาที่ชัดเจน การแบ่งพื้นที่ภายในศูนย์เป็นโซนต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและประชาสัมพันธ์ให้แก่กลุ่มเป้าหมายในการจัดและเข้ารับการศึกษาฝึกอบรม

บทสรุป

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุง จากผลการวิจัยพอสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๑๓ รูป/คนคือผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีสถานภาพเป็นบรรพชิต ๑๑ รูปคิดเป็นร้อยละ ๘๔.๖๑ มีสถานภาพเป็นคฤหัสถ์ ๒ ท่าน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓๘

กลุ่มผู้อุปถัมภ์และผู้ดูแลศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน จำนวน ๑๗ รูป/คน มีสถานภาพเป็นบรรพชิต ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘ มีสถานภาพเป็นคฤหัสถ์ ๑๖ ท่าน คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๑๑

กลุ่มผู้ใช้สถานที่ จำนวน ๓๕ รูป/คน มีสถานภาพเป็นบรรพชิต ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๔๒ มีสถานภาพเป็นคฤหัสถ์ ๓ ท่าน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๑

กลุ่มประชากรระดับผู้บริหารของมหาวิทยาลัย กลุ่มให้การอุปถัมภ์สนับสนุนและกลุ่มที่มาใช้บริการศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ได้เสนอข้อคิดและทิศทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมดทุกท่านคือ ให้มีการเพิ่มเจ้าหน้าที่บุคลากร พระวิปัสสนาจารย์และงบประมาณเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาศูนย์ตลอดจนจะต้องมีการจัดทำแผนงานการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาที่ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม ในการวิจัยครั้งต่อไปในการเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนา

แคมป์สนให้เป็นแหล่งฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา ควรมีการสรุป วัด และประเมินผลของกลุ่มนิสิต นักศึกษา เยาวชน นักเรียนเจ้าหน้าที่คณาจารย์ หน่วยงานรัฐ เอกชน ตลอดจนประชาชนทั่วไป ที่เข้ามาใช้สถานที่ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนในการฝึกอบรมหลักการปฏิบัติธรรมสำเร็จไปแล้ว ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมเหล่านั้นได้นำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้มากน้อยเพียงไร

ข้อเสนอแนะ สำหรับข้อเสนอแนะการวิจัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวเห็นว่า ควรมีการเพิ่มเจ้าหน้าที่บุคลากร พระวิปัสสนาจารย์ งบประมาณสนับสนุน การจัดทำแผนงานการพัฒนาศูนย์ฯ ที่มีชัดเจนและเป็นรูปธรรม ด้านข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบเทียบถึงแนวทางในการพัฒนาศูนย์ฯ ในลักษณะดังกล่าวถึงรูปแบบการบริหารจัดการ การจัดการหลักสูตรในการฝึกอบรม การดึงการหนุนเสริมการพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีลักษณะอย่างไร อะไรคือปัญหา อะไรคืออุปสรรคที่แท้จริงของการพัฒนา การบริหารจัดการศูนย์ฯ ทั้งในและต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและการบริหารส่วนต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2535). “แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมสถานศึกษาสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาและค่านิยม”. เอกสารประการประชุมสัมมนา, พระนครศรีอยุธยา : อัดสำเนา.
- กรมวิชาการ. (2545). คู่มือการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร : ครุสภา.
- กิ่งแก้ว อารีรักษ์และคณะ. (2548). การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบหลากหลาย. กรุงเทพมหานคร : อัลฟ่า มิเลินเนียม.
- ทีศนา แคมมณีและคณะ. (2545). กระบวนการเรียนรู้ ความหมาย แนวทางพัฒนาและปัญหาข้อใจ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- ฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2543). เพชรในพงไพร. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), (2542). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา.
- สมหมาย ดุยอธรรมย์, ผศ. (2556). มหาจุฬาฯแคมป์สนกับการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาฯ.
- สำนักค้นคว้าทางวิญญาณ. (2518). วิญญาณ ฉบับที่ 3-4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาณ.